

УДК 338.24.01

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖОБАЛАРДЫ ҚАРЖЫЛАНДЫРУ КӨЗДЕРІ

Жақсыбай Әлия Талғатқызы

aliya.zhaksybai@mail.ru

Л.Н Гумилев атындағы ЕҰУ Экономика ғылымдарының қызметкері, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекші -Тулаганов Ануар Балтабаевич
«Менеджмент» кафедрасының PhD докторы

Инновация - бұл кәсіпорынның тиімділігін арттыруға көмектесетін жаңа идеяны құрудың, таратудың және қолдануды дамытып келе жатқан күрделі процес. Сонымен қатар, инновация - бұл өндіріске енгізілген объект қана емес, ол ғылыми зерттеулер немесе ашылымдар нәтижесінде сәтті жүзеге асырылған және бұрынғыға қарағанда сапалы түрде ерекшеленетін объект.

Инновациялық процесс - бұл ғылыми білімді жаңашылдыққа айналдыру процесі, ол инновациялық идеядан белгілі бір өнімге, технологияға немесе қызметке дейін созылып, практикалық қолдануда ұсынылуы мүмкін. Инновациялық процесстік өнімдердер қажетті нарықты құруға бағытталып келеді.

Жобаға тікелей инвестиция құю мен оны коммерцияландыру процесін жиі шатастырады. Тікелей инвестиция жүйесі әдетте тәуекелі төмен болып келетін дәстүрлі жобаға бағытталады. Сондықтан онымен екінші деңгейлі банктер мен жеке қорлар айналысады. Ал коммерцияландыру венчурлік сипатта ие. Себебі, инновация, жаңалық, бұрын қолданыста болмаған, тың әдістер пайдаланатындықтан көп жағдайда аса жауапты тәуекелді қажет етеді. Инновациялық жетістіктер көбіне оны ұйымдастырудың формалары мен қаржылай қолдаудың тәсілдерімен анықталады. Инновациялық қызметті жүзеге асыруда үлкен маңызды орынды оның анықтылық және өз уақытындағы қаржыландыруы алады. Бұл қызмет үлкен дәрежелі белгісіздік пен тәуекелділіктік сипатта болғандықтан, оның қаржылық реттелуіне қаржылық көздерінің көптілігі, инновациялық процестердің тез ауысатын ортасына икемділік пен бейімділік маңызды [1]. Соңғы жылдары әлемде пайда табу үшін жобаларды қаржыландыруға дайын көптеген ірі компаниялар пайда болды.

Жобалар көбінесе ірі компаниялардың қаржыландыруын қажет етеді. Жас ғалымдар техникалық өнертабыстарды ғана емес, сонымен қатар ойын-сауық және бұқаралық ақпарат құралдарында түрлі өнімдер жасап келе жатыр. Жаңа технологиялардың пайда болуы және интернет байланысының бизнесте өсіп келе жатқан рөлі, қазіргі уақытта көптеген перспективалы жобаны қаржыландыруға мүмкіндік туғызады. Бұл жұмыстың мақсаты - негізгі инновациялық жобаларды қаржыландыру және әр нұсқаның артықшылықтары мен кемшіліктерін анықтап, қарастыру болып табылады. Нақты мысалдарды қолдана отырып қаржылық механизмнің жұмысын бақылау болып табылады[2,3]. Осы мақсатқа жету үшін біз келесі міндеттерді шешуіміз қажет:

- 1) Олардың жұмыс принципін ескере отырып, қаржыландырудың негізгі көздеріне шолу жасау;
- 2) инновациялық жобалардың авторларының әрқайсысының жақсы және кемшіліктерін атап өту;
- 3) ірі жобаларды қаржыландырудың бірнеше нұсқаларын қарастыру.

Жоба авторы инвесторлардың талаптарын ескере отырып, қаржыландырудың әртүрлі көздерін таба алады. Бұл талаптар нақты іс-қимыл көзіне байланысты түбегейлі ерекшеленуі мүмкін, сонымен қатар жоба авторы үшін негізгі қаржыландыру көздері жағымсыз немесе мен жағымды болатынын ескеруі керек.

Мемлекеттік қаржыландыру. Қазақстанда инновацияны мемлекеттік деңгейде қолдау бар, ал оның көздері-әртүрлі деңгейдегі бюджеттер. Ал мемлекеттік қаржыландыру конкурстық негізде беріледі [4]. Жобаны қаржыландыруға қаражат бөлу кезінде келесі талаптар ескеріледі:

- жобаның жоспары жобаның барлық жақтарын толық және егжей-тегжейлі қамтуы керек;
- жоба экономикалық негізделген және /немесе әлеуметтік, қоғамдық мақсатқа ие болуы керек;
- жоба оны қаржыландыратын қордың бағытына толық сәйкес болуы керек;
- жоба уақытылы нәтиже беруі керек;
- жоба оны қаржыландыруды жүзеге асыратын қор қызметінің бағытына толық сәйкес келуі тиіс;
- жоба авторының өздерімен бірге оның бағытын жүзеге асыру құқығын растайтын пакеті болуы тиіс;
- автор таңдалған бағыттағы жобаларға жетекшілік ету тәжірибесі болуы тиіс. Жоғарыда айтылған ақпаратқа сүйене отырып, біз қаржыландырудың келесі артықшылықтары мен министрарын бөле аламыз.

Басты артықшылығы – перспективті инвесторлар көбінесе автордың тәжірибесі болмаған жағдайда да жобаға қаражат бөледі. Сондай-ақ, көптеген қорлардың жоғары сенімділігін атап өту керек, өйткені оларда ірі капиталдары бар, осыған байланысты қаржылық проблеманың болуы төмен. Минустарға жобаға қойылатын талаптардың көптігі жатады, ол талаптарды сақтау міндетті болып табылады. Сондай-ақ, көптеген жобалардың құны мемлекетке қайтаруы тиіс, әйтпесе мемлекет бағалы қағаздар үлесінің иесі болады[5].

Венчурлік қорлар. Мемлекеттік қорлардан басқа перспективалы жобаларды қаржыландырумен айналысатын ұйымдар ол венчурлік қорлар. Венчурлік қаржыландыру кең тараған, өйткені инновациялық жобалар бағыттарының үлкен спектрін және мемлекеттік қаржыландырудың көп бөліктерін қамтиды, Венчурлік инвестициялар кез келген бизнес-жобаға, кино жазбалар студиясын ашу немесе құрылыс салуға салынуы мүмкін. Венчурлік қорды ұйымдастырудың көптеген жолдары бар. Бұл бір кәсіпкер ашқан жеке қор болуы мүмкін, сондай-ақ қор бірнеше компаниялардың қатысуымен құрылуы мүмкін. Инновациялық жобаны қаржыландыру кезінде венчурлік қорлар максимум пайда алуға тырысады, сондықтан іріктеу критерийлері мемлекеттік қаржыландыруға қарағанда жеңіл.

Венчурлік қор қаражатынан инновациялық жобаны қаржыландыру сатысын қарастырайық:

- перспективалы инновациялық жобаларды іздестіруді жүзеге асыру

- әлеуетті жобаларға талдау жүргізу және болашақ табыс тұрғысынан олардың неғұрлым табыстысын таңдау- венчурлік қор өкілдерінің тәжірибесін ескере отырып, жобаның бизнес жоспарын жасау

- кәсіпорынға қаражатты инвестициялаудың нақты стратегиясын жоспарлау және құру

- жоба авторларымен инвестициялау туралы шарт жасасу

- инвесторлардың тәжірибесіне негізделген іскерлік байланыстар мен кеңестер түрінде барлық мүмкін болатын көмек көрсету

- жобаны аяқтау және жоба кірісінің келісілген үлесін алу кезінде одан шығу

Жобаны жеке қор қаражатынан инвестициялаудың артықшылықтары мен кемшіліктері де бар. Жоба авторына шарттардың аз болуын плюстерге жатқызуға болады. Перспективті инвесторлар көбінесе автордың тәжірибесі болмаған жағдайда да жобаға қаражат құйады. Сондай-ақ, үлкен қорларға деген жоғары сенімділігін атап өту керек, өйткені оларда ірі капиталдары бар, осыған байланысты қаржылық проблемаларға сену өте төмен.

Инвесторлар үшін минустарға салымдардың жоғары тәуекелдерін жатқызуға болады. Статистика көрсеткендей, 15% салым жоғалады, пайда әкелмейді.

Краудфандинг-соңғы уақытта танымал болған қаржыландыру тәсілі. Инвестиция салудың мұндай түрі негізінен медиасфера жобалары немесе тұтынушының көңіл-күйіне бағытталған. Даму үшін белгілі бір ақша сомасын жобаға құрбан ететін мүдделі интернет пайдаланушылары да бар.

Жобаны қаржыландыру кезеңдері келесідей:

1) платформаның сайтында жобаның бетін дәл және толық сипаттамасымен жасау;

2) жобаны әлеуметтік желілерде және құрылатын жобаға сәйкес келетін контенті бар басқа сайттарда жарнамалау;

3) жобаға қаражат жинау процесі;

4) компания табысты болған жағдайда-жобаны іске асыру.

Краудфандинг арқылы жобаны инвестициялаудың артықшылықтары мен кемшіліктерін анықтаймыз:

Жобаға автор міндеттемелерінің ең аз санын жатқызуға болады. Сондай-ақ, краудфандингтің артықшылығы алдында қатаң жауапкершіліктің болмауы-жоба авторының қолында құқықтар пакетін толық сақтауы болып табылады, өйткені қаржыландыру қайырымдылық болып табылады.

Минустарға бірыңғай қаражат көзінің болмауын жатқызуға болады, соған байланысты жобаның тәуекелдері артады. Сондай-ақ жобаларды жылжыту саласында тиісті білімі бар, осы жобаға қызығушылық танытатын тұлғалартабыла бермейді [5,6].

Өкінішке орай, Қазақстандағы жаңашылдық пен инвестициялық климаттың қазіргі жағдайы жақсы емес. Бүгінгі таңда мемлекеттік қаржыландыру көлемінің қысқаруы, кәсіпорындардағы капиталдың жетіспеушілігі және олардың басшыларының арасында стратегиялық ойлаудың болмауы инновациялық жобалардың дамуына кедергісін тигізуде.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Корнилов Д. А., Зайцев Д. А. бизнесті ақпараттық сүйемелдеу, интернет сату және Экономика, Менеджмент және инновация мәселелері туралы алға жылжыту халықаралық ғылыми-тәжірибелік мамандар, ЖОО оқытушылары, аспиранттар, студенттер материалдары. 2014. 13-22

2. Первышин М. Н., Корнилов Д. А., Зайцев Д. А. Венчурлік қаржыландыру, инновациялық жобаларды белгіленеді қолдау ғылыми-техникалық қызметті, өнеркәсіптік холдингтер // Экономика және кәсіпкерлік. 662-665

3. Незнахина Е. Л. Корнилов, Д. А., Веретенова М. С., Незнахин М. Е. Жіктеу жағдайлардың инновациялар кәсіпорынның // Научное обозрение. 2012. №2. 418-421

4. Kickstarter платформасының сайты кіру режимі :<https://www.kickstarter.com>

5. Boomstarter платформасының сайты кіру режимі :<https://boomstarter.ru>

6. Planeta платформасының сайты кіру режимі : <https://planeta.ru>